

Rektor

Rikard Skårfors
FD, Utbildningsledare
Rektors kansli, Ledningssekretariatet

Regeringskansliet (Socialdepartementet)

Yttrande över promemorian Ett utvidgat utreseförbud för barn (Ds 2022:9)

Stockholms universitet har av Regeringskansliet (Socialdepartementet) anmodats att inkomma med synpunkter på departementspromemorian *Ett utvidgat utreseförbud för barn* (Ds 2022:9). Universitetet har följande att anföra.

Generella synpunkter

Stockholms universitet vill, särskilt i relation till förslagen som avser utreseförbud, men också i relation till förslaget rörande utvidgningen av det straffbara området för egenmäktighet med barn, nämna ett antal generella utgångspunkter som behöver vägleda lagstiftaren i ett lagstiftningsärende som detta.

För det första ser universitetet som centralt, ur ett specifikt barnrättsperspektiv, att frågor som rör lagstiftningsåtgärder som tar sikte på att skydda barn utreds mot bakgrund av två principiellt viktiga aspekter. Den ena aspekten är frågan om hur barns rätt att vara delaktiga i beslut som rör deras personliga angelägenheter förhåller sig till vårdnadshavarens beslutanderätt. Barns beslutsmognad och rätt att å ena sidan skyddas från att exempelvis behöva fatta beslut av ingripande betydelse, men å den andra sidan ges möjlighet att vara delaktiga, och i viss mån även självständigt besluta i frågor som rör dem själva, är komplexa områden både juridiskt och i förhållande till andra kunskapsområden. Den andra aspekten är Sveriges åtaganden enligt barnkonventionen som kräver att alla barn som befinner sig landet, oavsett hemvist eller medborgarskap, har de rättigheter som framkommer av konventionen.

För det andra finns också utgångspunkter som inte specifikt har att göra med att det rör sig om just skydd för barn; det rör sig om utgångspunkter som snarare har att göra med att det rör sig om offentlighetsrättslig maktutövning, med de krav som där ställs och måste ställas i fråga om tydlighet, återhållsamhet, likabehandling och diskriminering, och så vidare.

Även om socialrättslig lagstiftning inte tänks vare sig kunna eller ens bära hållas i precis lika strama tyglar som exempelvis straffrätten hålls (eller åtminstone tänks hållas) genom legalitetsprincipen, är det viktigt att även den socialrättsliga lagstiftningen, särskilt när det rör sig om på olika sätt frihetsinskränkande sådan, är tydligt utformad. Den bör inte få vara alltför

öppen och vag i sin utformning. Enligt universitetets mening är detta dock fallet i fråga om utformningen av de utvidgade möjliga grunderna för reseförbud i promemorians förslag.

Inte bara utformningen av reglerna, utan också tillämpningen av dem, är givetvis av central betydelse. En alltför vag reglering öppnar upp för godtycklig rättstillämpning; den föreslagna regleringen rörande utreseförbud riskerar medföra sådant som kan leda till diskriminering av vissa grupper i samhället.

Det bör också beaktas att reglering vars tillämpning riskerar att vara godtycklig och oförutsebar i hög grad kan påverka enskildas tillit till socialtjänsten och andra myndigheter. Bristande tillit, eller till och med misstro mot myndigheter som socialtjänsten, kan i sin förlängning ha inverkan på förutsättningarna att ge stöd och skydd till barn och föräldrar. Om föräldrar av rädsla för myndigheter inte söker hjälp i sitt föräldraskap, eller tackar nej till erbjudna insatser, kan detta leda till att många barn och unga inte får det stöd och skydd som de har rätt till.

En sista aspekt som lagstiftaren alltid måste förhålla sig till är krav på proportionalitet. För att ingripande åtgärder som tvångsomhändertagande och utreseförbud på ett övergripande plan ska kunna anses proportionerliga måste myndigheter samtidigt ges förutsättningar och resurser att arbeta förebyggande med stödjande insatser. Detta behöver betonas i alla förslag som innebär befogenhet att inskränka fri- och rättigheter.

Avslutningsvis vill universitetet påpeka att lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU) under senare år varit föremål för flera ändringar och att det pågår flera utredningar som rör den sociala barnvården. Det finns en övergripande trend att öka möjligheterna att ingripa utan samtycke, eller med andra ord mer tvång, kontroll och insyn genom utvidgande befogenheter för socialtjänsten. Det saknas enligt universitetets mening en önskvärd helhetssyn på de förändringar som genomförts och som nu föreslås och diskuteras.

Specifika synpunkter

Utvidgning av ansvaret för egenmäktighet med barn, BrB 7:4

Stockholms universitet tillstyrker promemorians förslag. Det framstår som angeläget att med lagstiftningen kunna komma åt även sådana fall av egenmäktighet där barnet i fråga bortförs just för att det fattats ett beslut om omhändertagande med stöd av LVU. Konkurrensfrågor behöver dock, i det fortsatta arbetet med förslaget, adresseras tydligare.

Utvidgning av möjligheterna till användning av utreseförbud

Stockholms universitet vill i nuvarande läge varken tillstyrka eller avstyrka promemorians förslag i dessa delar. Skälen är, kort, de följande. Å ena sidan ser universitetet i grunden positivt på förändringar tänkta att förbättra skyddet för barn. Universitetet ser likaså positivt på att andra ingripanden än tvångsomhändertagande kan övervägas i första hand; utreseförbud

är en sådan möjlighet. Å andra sidan finns där olika andra intressen och aspekter som behöver tas i beaktande och vägas in i underlaget för beslutsfattande. En sådan aspekt är att det, även om åtgärden kan sägas vara mindre ingripande än ett tvångsomhändertagande, ändå rör sig om inskränkningar i grundläggande mänskliga fri- och rättigheter.

När således mer än ett slags hänsyn ska läggas på vågen bör man när ytterligare förändringar diskuteras som en självklar del i diskussions- och beslutsunderlaget inför ny och/eller förändring i lagstiftning ha en klar bild av hur den redan existerande regleringen faktiskt har fungerat. I sammanhanget vill universitetet understryka att möjligheten att besluta om utreseförbud för ett barn trädde i kraft så sent som år 2020. Det finns så vitt framgår inte någon mer oberoende utredning av hur den existerande regleringen har fungerat under denna relativt korta tid. Vad som redogörs för i departementspromemorian är enligt universitetets mening inte tillräckligt i sådant hänseende. Det skulle exempelvis behöva utredas hur socialtjänsten menar att regleringen har fungerat samt en utvidgad studie om hur ärenden där beslut om utreseförbud fattats har fortlöpt.

Sammanfattningsvis kan sägas att sannolikt är en del av de förändringar som föreslås i promemorian befogade, avseende såväl utvidgning av skälen för utreseförbud som effektiviseringsambitioner. Även om ambitionen bakom förslagen är god kräver emellertid de föreslagna förändringarna ett bättre kunskapsunderlag än vad som presenteras i promemorian.

Detta beslut är fattat av rektor, professor Astrid Söderbergh Widding, i närvaro av prorektor, professor Clas Hättestrand, och sekretariatschef Maria Wilenius. Studeranderepresentanter har informerats och haft tillfälle att yttra sig. Övrig närvarande har varit Henrik Lindell Kennberg, Ledningssekretariatet (protokollförare). Ärendet har beretts vid Juridiska institutionen. Föredragande i ärendet har varit utbildningsledare Rikard Skårfors.